

МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ «ЛЮДИНИ ГОСПОДРЮЮЧОЇ»

Актуальність теми дослідження. У сучасній соціально-філософській літературі, філософію господарства розглядають як складову частину соціально-філософського знання поряд з такими розділами соціальної філософії як філософія права, філософія релігії, філософія культури. Інакше кажучи, господарство розглядається як один з аспектів соціального буття (соціального життя суспільства і людини). А якщо це так, то і всі проблеми, які входять в контекст філософії господарства, в тому числі і проблема природи, сутності, феноменології людини господарюючої теж є проблемою соціально-філософських роздумів і дискурсу.

Мета дослідження - Аналіз «Людини Господарюючої» Реалізація цієї мети передбачає спробу розглянути цей феномен як невід'ємну частину філософії господарства.

Об'єкт дослідження – феномен «Людини Господарюючої». Останнім часом людина господарююча і феномен ноосфери в контексті соціально-філософського аналізу наполегливо маніфестують себе в різних публікаціях. Свідченням цього є дослідження таких авторів, що займаються проблемами філософії господарства і людини господарюючої Г.В. Гребеньков, Ю.М. Осипов, А.І. Субетто, а з проблем філософії ноосфери перерахуємо таких як В.І. Вернадський, Ф.В. Лазарев, Д.С. Муза [1, с. 104]. З точки зору філософії господарства, господарство - основна сфера життєдіяльності людини, сфера її взаємодії з природою (біосферою), створення і споживання благ як екзистенціальних цінностей. Саме в господарській діяльності відбувається становлення людини, її перетворення з біологічного організму в соціальний індивід і особистість. Діяльність людини змінює не тільки біосферу, вона змінює її свідомість, світогляд і все людське суспільство в цілому. Тепер же перейдемо до розгляду взаємозв'язку господарства та ноосфери, і відповідно яке місце відведено людині господарюючій? Як відомо, поняття ноосфери введено в науковий і філософський дискурс знаменитим вітчизняним філософом В.І. Вернадським. «На наших очах, - писав дослідник, - біосфера різко змінюється і навряд чи можуть бути сумніви в тому, що шлях її перебудови науковою думкою через організовану людську праця не є випадковим явищем, залежним від волі людини, а є стихійним природним процесом, корені якого лежать глибоко і готувалися еволюційним процесом, тривалість кожного обчислюється сотнями мільйонів років ... Створення ноосфери з біосфери є природним явищем, що глибше і потужніше у своїй основі, ніж людська історія. Воно вимагає прояву людства як єдиного цілого» [4, с. 340]. На підставі своїх передових досліджень в області хімії, геохімії, геології та біології вчений зробив висновок про те, що геологічна і біологічна еволюція отримують новий імпульс і відповідно змінює свою структуру в сити зростаючої дії «людського фактора», діяльності Homo sapiens. Людина бере участь в господарській практиці всім своїм системним Его, в ній реалізується її природні, душевні і духовні сили. З позицій філософії господарства стратегічною метою всього людства, на сучасному етапі розвитку є - ноосфера. І, «це, - як пише Ю.М. Осипов, - як раз є головною і наймасштабнішою спільною справою всього людства. Заради такої справи варто поступитися деякими, а можливо, і багатьма его принципами, не кажучи вже про примітивні забобони» [2, с. 363]. Однак, «людство, - пише далі дослідник, - зацікавлене не у всякому, а саме в культурному, господарстві» [2, с. 363]. Можливо перенести аналогію еволюції біосфери в сторону ноосфери і з людиною господарюючою як лише певного етапу в ієрархії процесу еволюції і становлення ноосфери. Ймовірно, і поява на одному з еволюційних етапів Homo sapiens (як і всіх інших подальших Номо - «суспільної тварини», «символічної», «машини», «фабер», «постлюдини» і т.д.) відбувалося поряд з кризами як соціального, антропологічного і відповідно ціннісного характеру. Повертаючись до роздумів одного з випезазначених дослідників зазначимо таке висловлювання: «Культура господарства, - пише Ю.М. Осипов, - визначається загальною культурою. Ноосферне господарство - ноосферною культурою. Громадянин світу і ноосфери - це вже не звичайний Номо оeconomicus. Бути просто економічною людиною не достатньо. Людині належить стати людиною ноосферною і ноосферно економічною» [3, с. 133]. Але це вже «інша» людина, з іншим набором цінностей. Тому не можна вже обмежитися згадкою про людину при філософському аналізі господарства в якості «фактора виробництва», і залишивши за межами розгляду її пристрасті, бажання, потреби, тобто все те, що, власне, і робить її Homo dominicus. Надзвичайно актуалізується питання розуміння духовності у форматі постнекласичної людиномірної науки, де потрібно чітко розрізняти дух, духовність та інтелект. Вони, як прийнято вважати, є початками-складовими культури, проте відіграють різну роль і не можна їх підмінити одне одним в людинорозмірних дослідженнях. Ми в цьому плані посилаємося на фундаментальне дослідження В. Ж. Келле, який спеціально вивчав проблему інтелектуального і духовного начал в культурі. Осць як він описує їх відмінність. «Якщо інтелект спрямований на пізнання світу і адаптацію до нього чи його перебудову згідно з добутих знанням і суспільними інтересами, то духовне втілює усвідомлення людиною себе як суб'єкта, який мислить і діє, живе у суспільстві, але має свій внутрішній світ, володіє свободою волі і тому є відповідальним перед собою і перед людьми (для людей релігійних – і перед Богом)» [5, с.12]. При цьому наголошується, що якщо результатом інтелектуальної діяльності є наука, емпіричні знання дійсності, усе, що створене на основі цих знань, то духовне начало втілюється в різноманітних філософських поглядах, релігійних уявленнях, естетичних ідеалах, моральнісних цінностях і нормах. Головна специфіка цих начал культури зводиться до того, що висхідним для інтелектуального начала культури є об'єкт і суб'єкт-об'єктні відносини, то для духовного начала головним є суб'єкт, його присутність у світі і суб'єкт-суб'єктні відносини [5, с.12]. Коли мова йде про інтелект, то наголос робимо на раціональному знанні, яке спонукає до раціонально-обрахункових логічних дій, де панує переважно кількісний підхід при пізнанні господарства. Якщо ж ми вивчаємо духовне начало культури, то раціональність (цільова – за М. Вебером) виконує службову роль, задає цілі раціональної дії, а самі вони зацікавлені перш за все духовно-моральнісними цінностями, які містять у собі фундаментальні смисли життєдіяльності. У цьому відношенні цінним є не сам об'єкт, а його цінність для людського блага і відтворення Природи. Тут насамперед цінним постають саме суб'єкт-суб'єктні відносини, у яких реалізуються ціннісно-якісний підхід, при якому головна увага приділяється вищим цінностям, які роблять життя людини осмисленим, наповненим, різноманітним. Це говорить про те, що людина не може зводитися до якоїсь суто її функціональної ролі, перш за все економічної – вироблення прибутку, а вона через цілісне ведення цілісного господарського процесу самореалізовується саме як людина, особистість. В цьому плані можна констатувати, що духовне начало відіграє інтеграційну роль у самоутвердженні особистості через самопізнання і самореалізацію у процесі господарювання. Духовне начало закладено в висхідну природу людини (уном людяності) [6,с.189], а тому й традиційно-звужене розуміння людини як біосоціальної істоти не тільки не сприяє цілісному пізнанню реального світу, але й обертається, як показало минуле ХХ століття, яке керувалося метою розвитку інтелекту, практичними кризовими для людини і Природи наслідками. Постнекласична наука, яка активно формується у останні три десятиліття, почала звертати свій погляд саме у бік внутрішнього духовного світу людини, бо без нього, без пізнання тих процесів, що там відбуваються, практично неможливо всебічно пояснити мотиви, потреби та інтереси людини, яка своєю діяльністю змінює світ, що здебільшого обертається кризовими наслідками, наростанням загроз та небезпек, підвищенням рівня ризиків щодо самої людини і життя. Формат постнекласичної людиномірної науки дозволяє зрозуміти перехід від технологій high-tech до технологій high-hume не лише у рамках технократизму, коли на перший план виходить проблема НБІК-конвергенції. Нове світобачення, коли базовим суб'єктом господарювання визнається свободо-відповідальна творча особистість, дозволяє позитивно впливати на свідомість, формувати її у потрібному життєстверджуючому напрямку, заперечення панування принципів суспільства споживання, де за людиною свідомо закріплюється роль гедоністично налаштованої істоти, яка прагне лише комфорту. Вихід із сучасної глобальної кризи знаходиться у сфері духовно-ціннісного розвитку, коли духовно-творча діяльність людини, як прояв-результат свідомості,

повинна спрямовуватися перш за все на самозбереження людини саме як людини, а також і на збереження природи як середовища життєдіяльності людства.

Висновок: поява, так званої «постлюдини» це не просто новий варіант філософствування і не «антропологічна пастка» з кризовими наслідками для біосфери, а лише наступний етап еволюції, який ще не розкрив систему цінностей даної моделі людини. Можливо, це ще і варіант постмодерністського руйнування цілісності картини світу створення «людського симулякра», який призведе до нових онтологічних рубежів і інтриг, як деякий варіант протиставлення ноосферизму. І не просто протиставлення, а протиставлення систем цінностей, інакше кажучи, «боротьби цінностей».

Література

1. Гребеньков Г.В. Введение в философию хозяйства/ Г.В. Гребеньков. - Донецк : ДИ- ЭХП, 2000 . - 104 с.
2. Осипов Ю.М. Опыт философии хозяйства / Ю.М. Осипов. - М.: Изд-во МГУ. , 1990. - 470 с.
3. Субетто А.И. Ноосферный вектор в философии хозяйства// Общество. Среда. Развитие (Тerra Humana). - 2008. № 4. - С.133 - 144.
4. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. - М.: Наука, 1988. - 340 с.
5. Келле В. Ж. Интеллектуальное и духовное начала в культуре. – М.: ИФРАН, 2011. – 218 с.
6. Задорожный Г. В., Задорожная О. Г. Человекомерная экономическая наука: проблемы методологии. – Харьков: ВННОО имени В. И. Вернадского, 2015. – 416 с.